

hovořícího bloku, který se cítil dědicem Velké Moravy, a bloku kapitalistického.

V posledních letech se bádání odklání od vystavování zlata směrem k pečlivým, náročným a jistě ne tak líbivým, avšak naprosto bazálním analýzám stratigrafií, keramických souborů a také zázemí centrálních lokalit, jež se opírají též o přírodovědné metody a o geografické informační technologie. Zde díky svému institucionálnímu zajištění prim hrají zejména Pohansko a Mikulčice. Zatímco představa o velkomoravských hradíštích jako o již od počátku opevněných lokalitách se otřásá po zveřejňování výsledků dendrochronologických měření, problém ekonomických a společenských mechanismů zůstává nadále stranou pozornosti. Více se již ví o struktuře zázemí, ovšem představa o jeho fungování dosud vychází z premis stanovených na počátku.

Vyvrcholením snah o výzkum zázemí centrálních lokalit a promyšlení charakteru jejich interakcí jsou nyní dvě monografie. Práci Marka Hladíka o Mikulčicku již pozornost věnována byla (viz SMB 7, 2015, s. 364–365), nyní je třeba se zaměřit na monografii P. Dreslera, týkající se Pohanska. Autor se tématu věnoval dlouhodobě a systematicky. Jeho cílem bylo zodpovědět několik jednoduchých, avšak klíčových otázek: 1) kolik bylo obyvatel hradiska Pohansko? 2) jak vypadalo a jaký význam mělo okolní osídlení pro hradisko Pohansko? 3) čím se živilo obyvatelé hradu a čím obyvatelé okolních osad?

Na první otázku hledá Dresler odpověď v několika typech analýz, založených jednak na ploše hradiska, jednak na vyhodnocení antropologických pozůstatků. Oproti starším, opatrným odhadům v řádu vyšších stovek se jeho výsledky blíží 1800 až 2000 obyvatel, kteří měli najednou a po dlouhou dobu areál hradiska obývat. Výsledky všech tří analýz přitom korelují.

Dresler rozbořením vývoje sídlíštních struktur v blízkém okolí hradiska dospívá k závěru, že Pohansko nejspíše nebylo vydržováno nadvýrobkem shromážděným z blízkého okolí, ale značnou roli musely sehrávat hospodářské aktivity jeho obyvatel. Doklady vzájemných ekonomických a mocenských vazeb mezi Pohanskem a jeho okolím totiž nelze archeologicky doložit, a to i pro nedostatečnou kvalitu dosavadních výzkumů. Dresler se rovněž ptá, co se s obyvateli Pohanska stalo po pádu Velké Moravy a naznačuje, že jen přesídlilo do blízkého okolí, případně osídlilo jiné plochy v rámci areálu. Dalo tak vznik oněm osadám, které byly původně chápány jako zázemí velkomoravského centra. Provozování zemědělství v blízkém okolí hradu ostatně potvrzují i autorem zmíněné přírodovědné analýzy.

Celkově se na základě Dreslerovy knihy jeví charakter hradiska na Pohansku a s tím související obraz společenských a hospodářských poměrů v 9.–10. století podstatně skromnější než doposud – nikoli desítky řemeslníků, případně množství rozsáhlých dílen, ale jen hrstka specialistů, nejspíše v přímé vazbě na dvory elit, proti nimž stála podstatně početnější skupina osob, jež zvládání některého ze základních řemesel kombinovala s hospodařením. I jen letmé srovnání s fungováním většiny pozdějších vrcholně středověkých center, měst, ale také dlouho převažovala „potravinařská řemesla“ a jejichž obyvatelstvo se často aktivně účastnilo na zemědělské výrobě, naznačuje, že tento strážlivý obraz bude pravděpodobněji než starší narativ.

DAVID KALHOUS

Lumír POLÁČEK, *Grabungen im Bereich der ehemaligen Flussarme in Mikulčice*, Archäologisches Institut der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik Brno, Brno 2014

111 s., ISBN 978-80-86023-62-5

Ďalšia monografia, venovaná archeologickým výskumom na hradisku v Mikulčiciach, sa zameriava na výskumy niekdajších ramien rieky Moravy v priestore hradiska. Publikáciou sa zároveň začína i nová rada monografií Flussarchäologie in Mikulčice, v ktorej budú prezentované výskumy z priestorov zaniknutých ramien Moravy.

Sprístupňovaním starých sídliskových kontextov odbornej verejnosti sa spláca veľký dlh. Doteraz boli publikované najmä kostoly s pohrebiskami, ale nálezové situácie obydlí alebo komunikácií stáli v úzadí. Výskumy na hradisku však priniesli rozsiahle a pozoruhodné sídliskové situácie, ktoré najmä vďaka riečnym usadeninám zachovali nebyvalé množstvo organického materiálu. Riečne usadeniny sú zdrojom informácií aj pre mnohé prírodovedné disciplíny. Len komplexné skúmanie archeologické i prírodovedné doplní poznatky o vývoji hradiska v Mikulčiciach.

Lumír Poláček spracoval a pripravil pre vydanie štyri staré výskumy zo štyroch polôh zo šesťdesiatych až osemdesiatych rokov a jeden nedávny z roku 2012. Knihu ešte dopĺňa úvodná (Einführung in die Flussarchäologie in Mikulčice) a záverečná kapitola (Zusammenfassende Bemerkungen und offene Fragen). V úvode autor stručne

zmienil dejiny doterajšieho výskumu niekdajších ramien, predstavil geomorfologickú a geologickú situáciu na hradisku. Zároveň priblížil vývoj metodiky výskumu a nové paradigmy. V kapitole i naznačil problémy, ktoré sa objavujú v súvislosti so spracovávaním nálezov. Poukázal na stažené podmienky výskumu vrstiev, ktoré vznikali naplavením riečnych sedimentov. Výskum zaniknutých ramien Moravy sa nemôže zaoberať bez poznatkov geológie a hydroológie. Bez spolupráce s oboma vednými disciplínami nie je možné skúmať vývoj riečnych ramien, ktoré nepochybné ovplyvňovali aj vývoj samotného ostrovného hradiska.

Kapitoly venované konkrétnym výskumom koncipoval Poláček v jednotnej štruktúre. Najskôr podrobne opísal miesto a metódy výskumu a priblížil jeho rozlohu a pôvodný reliéf terénu. Čitateľov informuje o priebehu a cieľoch jednotlivých výskumov. Značnú pozornosť venuje aj situácii okolo dokumentácie, ktorá žiaľ, nie je pri mnohých výskumoch dochovaná. Hlavný priestor venuje autor samotným nálezom z jednotlivých výskumov, ide najmä o nálezy ako mosty, brány, drevené konštrukcie na spevnenie brehov alebo o samotné riečne sedimenty. Každá kapitola má svoje zhrnutie, odkazy na príslušnú literatúru, doplnená je i plánmi a fotografiami z výskumov.

Lumír Poláček na podklade doterajších spracovaných výskumov sformuloval základné oblasti ďalšieho výskumu. Podľa jeho názoru by sa malo pokračovať nielen v spracovaní starých výskumov, ale uskutočňovať i nové výkopy v priestoroch bývalých ramien Moravy s využitím nadobudnutých skúseností a s modernými výskumnými metódami. Samozrejmom súčasťou výskumov bude úzka spolupráca s prírodovedcami, aby sa mohli riešiť i otázky ako historický vývoj krajiny, režim rieky Moravy v čase raného stredoveku a záplavy na skúmanom hradisku.

HANA CHORVÁTOVÁ

Václav MOUCHA – Bořivoj NECHVÁTAL – Ladislav VARADZIN et al., *Vyšehrad, knížecí a královská akropole: svědectví archeologie*, Archeologický ústav AV ČR, Praha 2015

959 s., ISBN 978-80-87365-84-7

Systematický archeologický průzkum Vyšehradu přinesl v krátké době již třetí zásadní publikaci. První dvě byly zaměřeny především na sakrální památky. V roce 2004 vydal Bořivoj Nechvátal

monografii věnovanou kapitulnímu chrámu sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, o pět let později též archeolog stanul v čele kolektivu, který zpracoval dějiny rotundy sv. Martina a baziliky sv. Vavřince. Přes nepopiratelný přínos předešlých svazků je zjevné, že aktuální publikaci pojali autoři lépe a přehledněji, a to ve všech směrech, včetně obrazových a plánových příloh. Ve většině případů také přináší na rozdíl od předešlých svazků dosud nepublikované texty.

Publikace se zaměřuje především na poznání hradní akropole a uvádí řadu zásadních nových zjištění, mezi nimiž vyniká identifikace paláce Vratislava I., který byl doposud znám jen z písemných pramenů a o jeho lokaci se vedla diskuze. Podobně závažná jsou ovšem i zjištění o podobě akropole v době před Vratislavem a také za vlády Karla IV. Je tedy zřejmé, že se odborné veřejnosti dostává na stůl kniha mimořádné důležitosti, která zásadním způsobem doplňuje a mění naše vědomosti nejen o Vyšehradu, ale také o vývoji celé pražské aglomerace, jíž byl Vyšehrad významnou součástí.

Již pouhé prolustování obrazovými přílohami dává tušit, jak velký kus práce zde byl uveden. Čtenář ocení početnou řadu archivních snímků, které dokumentují proměny Vyšehradu od 19. století a především výzkum z doby první republiky, jehož výsledky byly známy jen nepočtené skupině odborníků. Velmi cenné jsou také dobové veduty z 16–18. století, byť jistě nejde o celkový katalog – opomenuty zůstaly některé veduty z nejstaršího horizontu a také návrh opevnění Vyšehradu ze čtyřicátých let 17. století Giovannio Pieroniho (Umění 36, 1988, s. 531), který zobrazuje průběh karlovskeho opevnění a také zástavbu akropole před přestavbou na barokní pevnost.

Kniha je rozdělena do čtyř základních částí a 22 kapitol, přičemž každá kapitola je opatřena poměrně podrobným anglickým a německým resumé. Část první je věnována především dějinám dosavadních archeologických výzkumů, celkové geologické a georeliéfní situaci. V úvodní kapitole (V. Moucha a B. Nechvátal) je čtenář seznámen s průběhem dosavadních archeologických výzkumů v letech 1924–1935/36 a 1968–2004, přičemž výsledky a průběh prvorepublikových výzkumů je poprvé celistvěji publikován teprve zde. Druhá kapitola (L. Varadzin) je soupisem archeologických sond, který zaznamenává rozsah, dobu a jednotlivé vedoucí výzkumu, včetně uložení nalezených artefaktů, dokumentace a případné publikování nálezů. Třetí kapitola je věnována geologickému podkladu Vyšehradu (J. Zavřel) a čtvrtá kapitola georeliéfu a nadloží (L. Varadzin).